

УДК 811.161.2'38:070.41

Т. В. Мелкумова

РЕДУКОВАНІ СИНТАКСИЧНІ ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ В МАС-МЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ

Мелкумова Т. В. Редуковані синтаксичні виражальні засоби в мас-медійних текстах.

У статті розкриваються комунікативно-прагматичні функції редукованих стилістичних фігур – безсполучниковості (асиндетона), еліпсиса, умовчання, усічення. Особливості використання виражальних засобів з'ясовуються на матеріалі публіцистичного й інформаційного мовлення.

Ключові слова: безсполучниковість, еліпсис, умовчання, усічення, комунікативно-прагматична функція, публіцистичний стиль, інформаційне мовлення.

Мелкумова Т. В. Редуцированные синтаксические выразительные средства в мас-медийных текстах.

В статье раскрываются коммуникативно-прагматические функции редуцированных стилистических фигур – бессоюзия (асиндетона), эллипсиса, умолчания, усечения. Особенности использования выразительных средств выясняются на материале публицистической и информационной речи.

Ключевые слова: бессоюзие (асиндетон), эллипсис, умолчание, усечение, коммуникативно-прагматическая функция, публицистический стиль, информационная речь.

Melkumova T. W. Reduced stylistic figure in mass media speech.

The article considers the communicative-pragmatic functions of the reduced stylistic figures – asyndeton, ellipsis, default, truncation. The peculiarities of the polysyndeton's usage are ascertained on the basis of information and publicistic speech.

Key words: asyndeton, ellipsis, default, truncation, communicative-pragmatic function, publicistic style, informational style.

Основними редукованими синтаксичними фігурами є безсполучниковість, або асиндетон (пропуск сполучних засобів між компонентами речення чи тексту) й еліпсис (випущення структурно важливого елемента висловлювання). Фігури умовчання й усічення передбачають обрив тексту; при умовчанні мовець свідомо надає слухачу можливість здогадатися про невисловлене, а при усіченні він не може продовжувати висловлювання з різних причин, наприклад, від хвилювання, нерішучості тощо.

Використання редукованих виражальних засобів посилює прагматичність мовлення, зокрема мас-медійного, вплив якого на свідомість реципієнтів зростає з кожним днем, як і кількість друкованих й електронних мас-медійних одиниць (газет, передач тощо). Метою статті є визначити й схарактеризувати комунікативно-прагматичні функції редукованих стилістичних фігур у мас-медійних текстах. Джерельною базою послужили матеріали мережевих інформаційних агентств («Новини» Львівської обласної державної адміністрації, «ForUm»), газет («Вісті Придніпров'я», «Зоря», «Секунда», «Україна молода», «Українське слово», «Червоний гірник»), телепередач («Дуель», «Свобода слова», «Шустер live», «Я так думаю»), радіопередачі «Новини» Національної радіокомпанії України, журналу «Сучасність».

Найпоширенішим редукованим виражальним засобом синтаксису є безсполучниковість, наприклад: *Але нам не кажуть, що в пожежі треба знайти винних, допомогти людям, ліквідувати наслідки. Нам кажуть: «Давайте вибори»* [ЯТД, 17.04.2008]; *Ви обіцяли, вони теж обіцяють* [Д, 22.11.2007]. Окрім повідомлення, наведені тексти передають емоції, зокрема обурення. Ступінь виразності асиндетичних конструкцій помітно залежить від їхньої лаконічності: виразнішими є більш лаконічні висловлювання.

Мотивами, що викликають усіченість фрази, найчастіше бувають етичні – страх або незручність називати речі своїми іменами, надмір емоцій, непередбачуваність ситуації, звуконаслідувальний фон, невласне пряма, внутрішня мова тощо. Наприклад: *Суспільство масового*

споживання від споживання і замовлення речей неминуче переходить до споживання замовлених емоцій і, з дозволу сказати, духовних феноменів до замовлення власної віртуальної особистості [Ст, 2001, № 12, с. 74]. Усічення публіцистичного повідомлення спонукає реципієнтів продовжити авторську думку, поміркувати над висунутою проблемою.

Безсполучниковість інформаційного тексту конденсує подачу новин: *Сам Джуліан Ассандж нині перебуває на території Великобританії, вивчається питання його екстрадиції до Швеції* [НРКУ, 24.12.2010]. Відсутність сполучників надає висловленню стрімкості, конденсованості змісту. Асиндетон інтенсифікує інформативність: *Аргументація «проти» з їх боку була такою – Польща втратить свої традиції, історію, мову* [ВП, 27.11.2003]. Опис аргументів завдяки безсполучниковості лаконічний, позиція автора завуальована.

Еліптичне речення зазвичай увиразнює реалізацію основної функції інформаційного контексту: *Глиною на ожеледицю. Такий ось сумнівно ефективний засіб посипання доріг вигадали в Миколаєві* [Ф, 29.12.2010]; *Далі. Його функції в кадровому плані: голова призначає заступників з виконавчої роботи* [УС, 25–31.12.2003]. Слово-речення (*Далі*) сприяє динамічності висловлювання, у якому конвергуються безсполучниковість й еліipsis.

Усічення речення в інформаційному тексті переслідує переважно репрезентативну мету: *Їх уже поховали гори...* [УМ, 12.03.2003]. Рідше усічення інформаційного висловлювання покликане зацікавити адресатів темою повідомлення: *Іде досить живий діалог між досить високими представниками влади...* [УМ, 30.03.2005].

Нерідко автори публіцистичних текстів послуговуються умовчанням, фігурою, що дає змогу слухачам/читачам здогадатися, що залишилося невисловленим: *То на початку ХХ століття іде брат на брата і програє шанс незалежності на сто років, то вже у ХХІ столітті гризню Скоропадського-Петлюри-Винниченка продовжують Юценко-Тимошенко? А дець у проміжку ще й розбрат Мельника та Бандери...* [Ст, 2010, № 5, с. 164]. Усічення може віддзеркалювати позицію автора публіцистичного тексту: *І мільйони з тих, хто вважає себе ісламістами, публічно святкували акт вдалої помсти...* [Ст, 2001, № 12, с. 72] – дійство суперечить моральним принципам.

Розглянемо інформаційний контекст з асиндетичним зв'язком синтаксичних компонентів: *Аеровокзал не приймає рейси, намагаючись забезпечити бодай вільоти. Снігопад у Парижі практично не*

припиняється з минулої суботи. Несприятливі метеоумови також ускладнили ситуацію на дорогах. Погіршився рух на залізничних шляхах. Навіть високошвидкісні поїзди прибувають із запізненнями до однієї години. З неділі у французькій столиці не ходять автобуси. У багатьох регіонах на півночі країни заборонено рух вантажівок, перекриваються магістралі [НРКУ, 24.12.2010]. У тексті реалізуються інформативні функції; мовлення лаконічне, емоційно стримане. У контексті *Батьківщина про допит Тимошенко: відео можна підробити, де протокол?* [ГС, 04.01.2011] інформація є імпліцитною (*відбувся допит, відзнятий на відео, протокол допиту відсутній*). Пор.: *Це число вже ввійшло в українську історію: дванадцять мільйонів чотириста вісімдесят одна тисяча двісті шістьдесят шість – кількість голосів за четвертого Президента* [Ст, 2010, № 5, с. 164]. Екскурс в історію здійснено з використанням безсполучниковості. Саме асиндетичний зв'язок є тут засобом створення фотографічної точності опису, а також допомагає виявити авторське ставлення до зображуваного, посилюючи прагматичний вплив усього публіцистичного тексту.

Конденсація думки, що досягається завдяки редукованим засобам, здатна увиразнювати пояснювальне значення текстів: 1) *Але вони [організація «Міжнародна християнська солідарність»] не збираються згортати свою гуманітарну діяльність. Бо не логічно лікарю перестати лікувати інфекційне захворювання лише тому, що хворий все одно колись може знову ним заразитися...* [Ст, 2001, № 12, с. 105] (умовчання) – контекст виконує ще й оцінну функцію, що значно посилює впливовість публіцистичного тексту загалом; 2) *Наскільки одномірною була сила «правильна» (православ'я – Росія – мир – єдність – процвітання), настільки ж багатопланою, однак у всіх своїх площинах загрозливою видавалася сила протилежна (Захід – Україна – війна – розкол – занепад)* [Ст, 2007, № 10, с. 77] (асиндетон).

Асиндетичний зв'язок між предикативними частинами підсилює пояснювальний змістовий компонент інформаційного контексту: *Не дай Боже, до влади в нас прийдуть «нашинці», Україна одразу ж скотиться в економічну прірву* [З, 23.12.2004]. Висловлювання експлікує авторські емоції, і це впливає на свідомість читачів. Хоч суб'єктивність не є ознакою інформаційного мовлення, проте вона може характеризувати тексти коментарного підстилю, переважно – інтерв'ю.

Безсполучниковість подекуди допомагає скорегувати зміст повідомлення: *Знов-таки: йдеться про суто європейське,*

«свроатлантичне» світовідчування і самопочування: йому ще доведеться вступати в безпосередніший контакт з інакшим досвідом інших культур [Ст, 2001, № 12, с. 75]. Асиндетон сприяє корегуванню висловлювання, увиразнює його, акцентує окремі слова, окрім того, сприяє реалізації функції обіцянки, що надає публіцистичному тексту переконувальності.

Повідомлювана настанова є основною для деяких мас-медійних фрагментів, увиразнених усіченням: *У власному бурхливому навколополітичному житті довелося бути свідком практично аналогічного сюжету, тільки в телефонній розмові першої і четвертої осіб сучасної Української держави...* [Ст, 2001, № 10, с. 73] (усічення викликане небажанням продовжувати оповідь); *І якщо ми зараз говоримо про мусульманських терористів, то не треба забувати, що ісламські терористи можуть надалі виникати із зовсім іншого середовища. Саме звідти, звідки на них менше за все чекають...* [Ст, 2001, № 12, с. 105] (мотивом усічення є натяки мовця); *Посада регіонального керівника... змушувала його (як, зрештою, й кожного банкіра, котрий не хоче повторити долю пана Фельдмана зі «Слов'янського») за жодних обставин не віддалятися від влади...* [УМ, 01.08.2003] – виконанню інформативної настанова останнього контексту сприяють усічення, порівняння й інверсія.

Розглянемо посилювальну роль асиндетона в надфразній єдності публіцистичного тексту: *Тепер нам кажуть, що треба з'єднати дві економіки знову: російську і українську. Російську олігархічну економіку і українську олігархічну економіку. Економіку одного офшору з економікою іншого офшору. ...Не можна скласти «одну дірку від бублика» з іншою «діркою від бублика»* [ШЛ, 21.05.2010]. Виразна оцінність посилюється використанням синтаксичного паралелізму й ампліфікації. Звернімося до інформаційного мовлення: *А проблеми еміграції **нагромаджуються й нагромаджуються**...* [УМ, 08.08.2003] – репрезентативний зміст посилений контактним повтором у взаємодії з усіченням, яке свідчить про безперервність процесу.

Асиндетичний зв'язок надає висловлюванню виразності, урізноманітнює розповідь, змінюючи її ритміко-інтонаційну будову, наприклад: *Вже час старших братів пройшов. «В кожного своя доля і свій шлях широкий» – Тарас Григорович Шевченко* [ЯТД, 08.06.2005]. За сприяння редукованих фігур мовлення часто є поліфункційним, як-от: *Я не відрікаюся від своїх слів. Я тільки відрікаюся від того, що ви хочете ставити знак рівняння між посадовими особами – між державними діячами, політичною партією – парламентською*

фракцією... Давайте якимось окремо [СС, 13.09.2010]. Наведена надфразна єдність реалізує інформативні й апелятивну функції, експлікації яких сприяє поєднання усічення й еліпсису з єдинопочатком, антитезою, ампліфікацією та паралелізмом.

Завдяки асиндетону мовлення стає здатним передавати чітку зміну подій, які мовець робить спробу передбачити: *І якщо прогнозувати можливий сценарій розвитку подій, то він розгорнеться в такій послідовності: ослаблення зв'язків між різними групами – маючи «благословення» Леоніда Кучми, СДПУ(о) переконує різними способами депутатів погодитися на її сценарій – відбувається зміна декорацій* [УС, 04.12.–10.12.2003]. Асиндетичний зв'язок між компонентами конденсує інформацію, сприяє лаконічності повідомлення: *Нині пам'ятка перебуває у незадовільному стані – необхідно провести термінові протиаварійні та ремонтно-реставраційні роботи* [ЛЮДА, 24.12.2010]. Усіченість конструкції *От що значить вірно служити Самому – нагорода не забариться...* [УМ, 23.08.2003] допомагає адресанту імпліцитно висловити своє презирливе ставлення до зображуваної ситуації.

Асиндетичний зв'язок компонентів нерідко експресивізує публіцистичний текст: *Чудово працював на тому заводі. Провів інвестиції, заробітна плата, нові люди зберуться на роботу, нормально все. Беруть, відбирають в нього, повертають до держави* [ШЛ, 18.06.2010]. Безсполучниковий виклад сприяє стислості мовлення, надає йому виразності й стрімкості. Мовець використовує усічену конструкцію і для приховування емоцій: *Але відповідаю на ваше запитання абсолютно відкрито: коли ми сьогодні справді побачили почерк цієї влади, коли ми побачили, що відбувається...* [СС, 21.06.2010]. Автор цього публіцистичного тексту не виявляє ставлення його політичної команди до ситуації, та реципієнти здогадуються про справжню оцінку мовцем діяльності влади.

Експресивізуються засобами редукції синтаксичної структури й інформаційні висловлювання: *Крок у крок, лоб у лоб* [УМ, 02.11.2004] – безсполучниковість і паралельна побудова підрядних частин наведеного складного речення сприяють увиразненому зображенню наполегливості та невідступності в намірах певних осіб. Усічення у контексті *Бізнес і гроші – це добре. Але вони розбецують людей. Хоча...* [F, 22.11.2010] підкреслює неможливість сформулювати всю глибину думки чи небажання говорити про всі наслідки.

Апелятивність мас-медійних текстів можуть посилювати:
 1) безсполучниковість: *В прокуратуру, в СБУ? Куди, коли всі одна влада?* [ШЛ, 19.12.2008]; 2) умовчання: *І чи воно [«половання на відьом», США 50-х років] набагато, по суті, відрізнялося від того, що діялося 37 року в СРСР?...* [Ст, 2001, № 12, с. 103]; 3) усічення: *І чи не пройдуть ці півтора кроки [до того, що відбувалося, в СРСР в 30-х рр.] США, а з ними увесь цивілізований світ, за роки боротьби з новим ісламським тероризмом?...* [Ст, 2001, № 12, с. 103]; *Якщо це не робити... Зрозумійте, якщо ми для себе не будемо приймати таких рішень...* [СС, 30.08.2010]; *Сьогодні маршрутка. А завтра?..* [ЧГ, 15.04.2004]. Фігури умовчання й усічення підкреслюють натяк на особливу ситуацію чи фіксують незакінчену, зненацька обірвану думку. Засоби цієї групи частіше трапляються в публіцистиці, ніж в інформаційному мовленні.

Асиндетон здатен підкреслювати оцінність, наприклад: *Прийшла нова «кучмівщина» – ваша, встала на Майдані, прибрала владу до своїх рук, почала грабувати народ* [СС, 05.10.2007]. Виразність асиндетона інтенсифікується паралелізмом.

Умовчання слугує здебільшого для передачі напруженого психологічного стану мовця. Реалізації оцінної функції в інформаційному тексті цей засіб сприяє нечасто: *Один депутат Верховної Ради коштує Україні 1 млн. 300 тис. гривень на рік. А користі з нього...* [ЧГ, 28.09.2006]. Умовчання може значно допомогти в оцінюванні адресантом зображуваного й у публіцистиці, наприклад: *Тринадцять із половиною мільйонів голосів за залежну Україну проти решти – тридцяти трьох мільйонів, які хотіли б жити в Україні українській, європейській і суверенній.*

Тяжка арифметика... [Ст, 2010, № 5, с. 164].

Усічення в публіцистичному тексті уможлиблює реалізацію імпліцитної оцінної функції: *Розбалансована держава: від незалежної УРСР до...* [Ст, 2010, № 5, с. 188]. Усічення фіксує незакінчену, зненацька обірвану думку, підкреслює натяк на особливу ситуацію, що потребує делікатності, неординарного розв'язання.

Волонтактивність висловлювання може інтенсифікувати еліпсис: *Клондайк – від людського ока* [УМ, 01.08.2003]. Речення окреслює тему інформаційної замітки, де йдеться про занедбання цінної експозиції. Пор.: із директивністю команди в такому прикладі з публіцистичного тексту: *Якщо він не зробив – геть* [СС, 30.08.2010]. Завдяки еліпсису

синтаксична конструкція є лаконічнішою, динамічнішою, виразнішою. Звернімося до прикладу: *Подайте – не минайте...* [УМ, 01.08.2003]. Речення сконденсовано визначає зміст замітки, у якій піднімається тема жебрацтва; при цьому волонтеративи не використані з прагматичною метою «наказ» або «прохання». Пор.: *Тож будьмо готові до всіх викликів історії (якщо тільки можна бути до них готовими!) – до тих, які бачимо, – і знаймо, що будуть виклики, про які не маємо й здогаду...* [Ст, 2001, № 12, с. 75]. Волонтеративність допомагає публіцисту підготувати читачів до можливих ситуацій у політичному житті країни. Комунікативно-прагматичний вплив публіцистичного мовлення посилює й умовчання: *Не варто забувати і про Зімбабве, де існує расизм щодо чорношкірого населення...* [Ст, 2001, № 12, с. 105]. Волонтеративність реалізується імпліцитно (*не забуваймо*).

Безполучниковість підкреслює подекуди волонтеративність публіцистичного висловлювання: *Звернімо увагу: високі мусульманські достойники слушно наголошують, що іслам не схвалює вбивства людей* [Ст, 2001, № 12, с. 72]; *Всім нагадую Будапештський меморандум. Почитайте його* [ЯТД, 08.06.2005]. Цей засіб надає викладу динамічності, допомагає мовцю сконденсовано висловити думку, звернутися до читачів / слухачів із певними пропозиціями (*Звернімо увагу, Почитайте*).

Стилістичні фігури, виразність яких викликана редуцією синтаксичної структури, можуть посилювати комісивність мовлення. Наприклад: 1) еліipsis: *Єдиної «помаранчевої» партії не буде, – Гудима* [З, 14.11.2006]; 2) усічення: *Новий світовий порядок диктує нові, прагматичні і жорстокі правила гри. Або ми їх приймаємо, або ж місце вигнання серед світової спільноти нам забезпечено надовго, якщо не назавжди...* [Ст, 2001, № 12, с. 107]. Друге речення реалізує прагматичну мету «пророцтво». Виразно простежується позиція публіциста: він застосовує такі аргументи, які, на його думку, можуть переконати читачів.

Для публіцистичних текстів характерна взаємодія стилістичних фігур, наприклад, безполучниковості й антитези: *Справді: на одному кінці Хрещатика – Ленін, на іншому – монумент Незалежності* [Ст, 2001, № 10, с. 73]. Виразно посилюють стверджувальність висловлювання: 1) безполучниковість з градацією: ***Більші гроші – краща армія – відповідь сусідів. І ця спіраль розвивається у Європі аж до ХХ сторіччя*** [Ст, 2010, № 5, с. 188]; 2) усічення: *...перехідний період уже кілька років як завершено, а нова система є практично сформованою. Безперечно, це ринкова система, але...* [Ст, 2001, № 11, с. 76] (узаємодія з

симплокою *система*, тмезисом *Безперечно*); 3) еліпсис: *А зашморг – був, усі його бачили і всі відчували* [Ст, 2010, № 5, с. 165] – в останньому реченні прагматична мета досягається й за допомогою висхідної градації та синтаксичного паралелізму (друга й третя предикативна частини). Фіксуємо зразок узаємодії ампліфікації, паралелізму й усічення: *Зараз потрібні нові ідеї і нові люди...* [ЯТД, 17.04.2008].

Еліпсис риторичної фігури, у якій поєдналися питання й оклик, посилює стверджувальність такого інформаційного контексту: *напрошується висновок: «державний пенсіонер» і їсти хоче, і погуляти вволю, а то і на курорт за старою звичкою гайне!.. А іншим пенсіонерам – зась?!* [УС, 25.12–31.12.2003]. Автори інформаційних текстів трохи стриманіше за публіцистів поєднують стилістичні фігури, справедливо зважаючи при цьому на провідну функційну настанову стилю – інформативну.

Отже, редуковані виражальні засоби, функціонуючи в мас-медійному мовленні, інтенсифікують його комунікативно-прагматичний вплив – експресивність, комісивність, волюнтативність, репрезентативність тощо. Узаємодія аналізованих фігур з іншими засобами (зокрема з паралелізмом, ампліфікацією, анафорою та ін.) дозволяє мовцю виокремити важливу частину інформації, підсилити певні компоненти висловлення, надає тексту динамізму.

Список джерел

ВП	– «Вісті Придніпров'я», обласна газета
ГС	– «Секунда», газета (м. Київ)
Д	– «Дуель», ток-шоу (ТРК «Україна»)
З	– «Зоря», газета (м. Дніпропетровськ)
ЛОДА	– «Новини» Львівської обласної державної адміністрації, мережеве інформаційне агентство
НРКУ	– «Новини» (Національна радіокомпанія України)
СС	– «Свобода слова», ток-шоу (ICTV)
Ст	– «Сучасність», журнал (м. Київ)
УМ	– «Україна молода», газета (м. Київ)
УС	– «Українське слово», газета (м. Київ)
ЧГ	– «Червоний гірник», газета (м. Кривий Ріг)
ШЛ	– «Шустер live», телешоу (ТРК «Україна»)
ЯТД	– «Я так думаю», ток-шоу («1+1»)
Ф	– «ForUm», мережеве інформаційне агентство

Стаття надійшла до редакції 08.12.2012 р.